

מבטו נאיבי, שהתעלם מושאלת המהימנות ההיסטורית של מסורות האגדה הללו מראשיתן, מהטיות פוליטיות ומשיבושים אפשריים שעיצבו את ייחודה של המסורת בפי יוספוס או בפי חז"ל, וכן מהספק השorder במקורים ובין דבר עצם הזהות בין שני הספרות.

ספרות המחקר המאוחרת יותר והתמיימה פחתה מן השחוור ההיסטורי אל מסירה ומגמותיה המשוערות של כל מסורת, והמירה, ברוח הזמן, את החיפוש אחר ההיסטוריה הנשכפת מהתקסט בחיפוש אחר ההיסטוריה של התקסט גופו. בתוך כך היה החקרים על היחס בין הנוסחים המקוריים של הספרותים אצל יוספוס ואצל חז"ל.¹²⁵ ההנחה האינטואטיבית של רבים מהם הייתה שיש להפוך את המקור בהקשר הקדום וההיסטוריה של יוספוס, ושכתבי חז"ל תלויים בגרסה כלשחי של כתביו. כך התפתחה המוסכמה שגרסת חז"ל, בהיותה מאוחרת יותר, היא גם מועטה יותר, ושבתיותה נוטלת מודעות ההיסטורית, תמיד תימצא בה האגדה בגלגול מאוחר ומעובד.

ברוח זו הבהיר שעיה כהן: כי אין ولو מקרה אחד שבו גרסת חז"ל קדומה מגרסת יוספוס, וכי המסורות אצל יוספוס עשוות לשמש בקרה על המקבילה המשוקעת בספרות חז"ל – אך לעולם לא להפוך, ככלומר אגדת חז"ל אינה עשויה ללמד דבר על טיב עבודתו של יוספוס.¹²⁶ הוא הציע סיפורים בודדים בספרות חז"ל נשאבו ישירות מオスפוס, ואחריהם שאובאים מתוך חוספוס Ur Jossipon,¹²⁷ והוא אוסף אגדות משוער שהיה מונח בכתב לפני חכינו, בדומה לעיבוד הימי ביניימי של יוספוס – ספר יוסיפון. דוגמה לשיטתו של כהן היא ניתוח שהציג למשנה שמספר יוספוס על ריגמתו של נאי באתרונים מטעמים פוליטיים, בעוד אצל חז"ל מצאנו תיאור של כוהן ביחסיו או צדוקי אנוניימי שנרגם שכפר בניסון המים. לדעת כהן, גרסת חז"ל אינה אלא 'רביניזציה' שמחקה מסורת פוליטית חילונית, שמקורה בכתביו יוספוס, את אופיה ההיסטורי ויצקה לתוכה תוכן הלאתי. בדומה לכך סבר ג'פרי רוביינשטיין לגבי אותה המסורת, שמשמעות הרגינה באתרונים, שמקו בו ספרו ה'פוליטי' של נאי אצל יוספוס, שולב במסורת עמו מהלוקת הלאתי מינורית, ושיווה לה, שלא בצדק, אופי טעון ועקרוני.¹²⁸

קויא בזה הניתן יהושע אפרון שספרו הוכיחו של נאי בתלמידו הbabelי אכן עברו של ספר מקובל בפי יוספוס, שנבע כשלעצמו מניקולאוס איש دمشق ולא מסורת יהודית.¹²⁹ גם הוא גם אחרים הניחו שספרו מלחת האחים החשמונאים בbabelי ונשען על גרסה כלשחי של יוספוס. אפרון סבר גם שהספרו על מזימותו הרצנית של נאי לפני מותו (סכלוין פ' לב' בערך)¹³⁰ והספרו על משפט נאי

והbabelי גם יחד (תמיד ונם פשת, חז"ר וכן דובר יוונית, וידעת אדמתה וגומ שידפון, גוזרות על חז"ר ועל יוונית), גם את עדותה של אחת מברשות ירושלים (ואו להלן) בדבר התמיד שקובב 'באותה שעיה' אוביצע שעות. ראו גם הספרות אצל זיינברג, איסורים קרובים, עמ' 217 והערה 18.

125 ברוח זו הבהיר שעיה כהן כי שאלותיו הן היסטוריוגרפיות יותר מאשר היסטוריות, כאמור: אין מסורת מקורית יותר, זו של יוספוס או זו של חז"ל, כיצד טיפולו יוספוס וחז"ל במסותות שהגינו ליריהם והאם השתמשו חכמים ביחסו או במקורותיהם (כהן, מסורות היסטוריות מקובלות, עמ' 8).

126 שם, עמ' 14. התרגומים שלנו.

127 שם, עמ' 12. דומה שההטלבות המכפנית את המחקר בכללו בשאלת זו טבעה את חותמה גם במאמר זה.

128 שם, עמ' 12. ראו גם הנ"ל, חשייבותה של יבנה, עמ' 37, הערה 23.

129 רוביינשטיין, סוכות, עמ' 121, העלה, עמ' 67; ג'айл, הגדקים ונישק המים.

130 אפרון, חקי התקופה החשמונאית, עמ' 155–157. זאת מותן מגמותו הכלולת להמעיט בערך מסורותיו של babelי ולהפריך את העדויות על עיונות שרורה בין החשמונאים לבין החכמים, ראו עוד בהמשך מבוא זה.

131 שם, עמ' 169, העלה את הסברה שבעל הascalion, שולדעתו נתחכר בימי הביניים, הכרך את סיומו של יוספוס באמצעות

(סנהדרין יט ע"א-ע"ב)¹³² נשאבו מודיעוחיו של יוסף על הורודוס (מלח' א 659–660, 666 וקדמ' יז 181–182; מלח' א 203–205, 208, 211–213, 160–158, 184–185, בהתאמה) והו סבו בכוונה מכון מהקשר של הורדוס לזה של ינאי, כדרכם של חז"ל במקרים אחרים. הוא אף הפליג להניה שמקו תיאו תיאו השילוי של ינאי המלך בתלמוד הבבלי בכלל, בוגר לאגדה הארכ'-ישראלית, הוא בכתבי יוסף. ¹³³ גם גינתר שטMBERGER קבע ש'יתן להסיק בביטחון מסוים שהיתה תלתות ישירה של חז"ל ביוספוס.¹³⁴ יצחק בער הסיק בזאת שבעל אגדות החורבן קרא את יוסף בינויו, וربים הלכו בעקבותיו.¹³⁵ דניאל שורץ קבע שהחכמים היו כה מאוחרים, וכשה אדישים להיסטוריה לנופה, שאין לצפות שדיוחיהם על מאורעות הבית השני יהיו יותר מודיעקים מלאה של יוספוס.¹³⁶

ריצ'רד קלמין העז לאחרונה שכתבי יוסף או מסוות קרובות להם הינו מארכ'-ישראל או ממקום אחר באימפריה הרומית אל בבל, וקבע את זמן הגעתם למאה הרביעית לספירה. לדעתו הם נקלעו באחדה אצל חכמי בבל. בדרך דומה צעד גם עמרם טופר.¹³⁷ קלמין סבר, למשל, שאין להוציא מכלל אפשרות שמעשה הקሩ עם הפירושים בתלמוד הבבלי נושא ישירות מכתבי יוסף,¹³⁸ ושהבדלים הבולטים בין גרסת יוסף לבין התלמוד הם פרי עיבוד תלמידי שנעשה במסורת הסוגיה הבבלית. עם זה הודה קלמין גם שמדובר מקבילות מסוימות בין יוספוס לבבלי אינו יוסף עצמו אלא מסורת שניצלו באופן עצמאי יוספוס עצמו מזה, והבבלי מזה.¹³⁹ אחרים העלו את הסברה שמקבילות מסוימות לשיפוריו יוספוס המצוויות בתלמוד הבבלי הגינו אל העורכים בתיווכם של אבות הכנסייה,¹⁴⁰ אף שהסביר (מסופק) זה מוגבל מטבע הדברים למיסורותבודדות, שכן רוב מכריע של האגדות הנידונות איינו בנמצא כלל בספרות אבות הכנסייה.

במהלך מחקרנו התגללה לנו שוב ושוב שהנחה התלוות של חז"ל בגרסה כלשאי של כתבי יוסף

יוסיפון. ראו גם לוריין, מינאי עד הורדוס, עמ' 112–113.

132 אפרון, שם, עמ' 161.

133 שם, עמ' 141.

134 שטMBERGER, בני ומנו של ישו, עמ' 109, התרגום שלו.

135 בער, ירושלים, עמ' 173, ובמיוחד עמ' 180. לרשימה של דעות קרובות ראו ישראלי-טרון, יוספוס פלאויאס ותיאורי החורבן, עמ' 141, הערה 2.

136 שורץ, המאה הראשונה, עמ' 125, התרגומים שלו. אולם בהמשך דבריו הוא מודה שלעתים גרסת חכמיינו עשויה להיות לתועלת, אפייל בהקשר זה, ומביא דוגמאות לכך.

137 קלמין, בבל היהודית, עמ' 149–168; טופר, שמעון הצדיק, עמ' 156–113.

138 קלמין, שם, עמ' 56, אבל דאו נם עמ' 167.

139 קלמין, שם, עמ' 59–53.

140 שם, עמ' 150, 168–167, וראו עוד להלן.
141 על התקבלותו של ספוס בספרות הנוצרית ראו שוקנברג, פלאויאס יוספוס. להשערה בדבר תלוות של חז"ל באבות הכנסייה ראו וובל, שני גוים, עמ' 68–70 (תודתי לפופ' מנהם בהנא על מורה המקום). וכל הביק השערה זו בזיקה לסייעתה של מرتאה בת ביתוס (ראו הערך האם שאכלת את בנה), שעמייה, הרובד התאולוגי, ביקשה לאות בו פולמוס וגורסה מרככתה של מעשה אם שאכללה את בנה בעת המזוזה המשופר אצל יוספוס (מלח' 1 199–218). ואולם כפי שהראהה אילן בערך האם שאכללה את בנה, אין כל יסוד להשערה זו. מעשה באישה שאכללה את בנה מסופר בnelly נס בפי חז"ל, וכך במעשה זה איןNICRת תלוות ספרותית בגרסת יוסף. להשערה התוליה את המסורת על יצירתו של תרגום השבעיים בבבלי (מנילה ט ע"א–ע"ב, וראו הערך תרגום השבעיים) בשימוש בכתביו אפיקניאס ראו ולטרו, ספריות, עמ' 139–138. מכל מקום אין הדבר מה所说 פה בהקבלה ישירה לנכתבו יוספוס, שהרי מקובל על הכל שהוא עצמו השתמש באינרט אוריינטיאט.

אייה מתקבלת על הדעת. לדעתנו, ספרות חז"ל הילכית¹⁴² לא השתמשה מעולם בכתביו יוספוס, ואף לא בוגלו מוקדם או בעיבוד מאוחר שלהם. אין לנו כל ספק כי בכל המקרים, כמעט ללא יוצא מן הכלל,¹⁴³ תלויים שני הקורופיסים באוצר מסורות יהודי קדום שהיה חיצוני לשניהם. השערה בדבר תלות באוצר מסורות מסויף כבר עלתה במחקר כמה פעמים, לעיתים קרובות דרך היסוס ובאופן חלקי או נקודתי, בהתייחס למסורת אחת מסוימת.¹⁴⁴ דומה שהגיעה השעה להציגו עלvr בראון מלול, בפה מלא ובודאות. להלן הראיות אשר הביאו אותנו להכרה כי לפניו שידיה של תשתיית משותפת ולא תלות בספרותית ישירה או עקיפה.

ה.1. זרותן של המסורות אצל יוספוס

במקרים רבים ניכר בעיליל שאצל יוספוס מזוהה במקור ורלרצף שלו, שנתחב אל תוך הרצאתו באופן משני ומלאכותי. ראשית, כפי שהערנו לעיל, כל המסורות (להוציא מזימתו ומותו של הורדוס/ינאי) הנוגעות לתקופה שלפני המרד הגדול, שיש להן מקבילה בספרות חז"ל, נעדרות ממלחמת היהודים ושולבו בקדמוניות היהודים בלבד. כאמור, הן הוחדרו בעת כתיבת הספר המאוחר יותר – קדמוניות – אל תוך נרטיב קיים שעמד לפניו יוספוס. הסרתן של יחידות טקסטואליות אלה מקדמוניות מותירה במקרים רבים רצף כמעט זהה למזוין אצל יוספוס במלחמות היהודים.¹⁴⁵

שנית, למסורת אלה מאפייני תחيبة בולטים. מודבר בדרך כלל ביחידת 'סגורה' שיש לה התחלה וסוף, הבולטת על פני הרקע של נרטיב היסטורי ורצף, ושליפתה החוצה אינה פוגעת בו. לעיתים צירף יוספוס זוג או אשכול של מסורות יהודיות נבדלות זו אחר זו בתחيبة אחת, למשל רצף הסיפורים על הרגימה באתרוגים ועל דיבת השבי על ינאי (קדמ' יג-372, 374-374), הרגינו של חוני ואחריו הפרת החסם בדבר הקרבנות בזמן מלחמת האחים החשמונאים (קדמ' יד-22-28), או המעשה בהסתור הנשר מעל

142. מעט חיבורים ימי ביןימים מאוחרים מאוד לתקופת חז"ל הילכית, שהכינו אולי את מלחמות היהודים. אלה ידועו בפרק השני.

143. חז"ל מהמסורת יוצאת הדופן על הנבואה לאספסיינוס. שם נראהו עובדו שמוות על קורותיו של יוספוס (אך לא חלקיים מספוריו) לכל אגדה על דמותו של יוספוס של חז"ל, והוא בערך הנבואה לאספסיינוס בפרק השני.

144. חוקר יוספוס המוקדמים כבר עמדו על מזגאן של חוקרים שניסו לשחזר ביסודות של מסורות פירושיות שנמשרו בעליפה. ראו גם דעתיהם של חוקרים שניסו לשחזר ביסודות של היסוף התלמודי על רקע בין יוחנן/ינאי לפירושים 'qr' תולש מספר עברו אבוי', כגון דבורי הימאים של יוחנן הורקנוס או כרוניקה השמנונית אחרת (ראו בערך הערך עם הערות את הסעיף 'תולדות המורה'). דינור, קטעים, עמ' 143-142, הציע מקורות חז"ל כתובים בסידור המקבילות בין יוספוס חז"ל, גם ניזוגו הניח קיומה של תשתיית משותפת שקדמה לשני הATORSים, ועוד מסורות חז"ל על הATORSים, א, עמ' 176 (אבל ראו הタルבתו במקום אחר: ניזוגו, הATORSים של יוספוס, עמ' 285). הש Kapoor כאליה עלvr ספק, או בהתייחס למקצת המקרים בלבד, גם אצל הנהן, מסורות היסטוריות מCKERות; וקלמי, בכלל יהודית. הללו העלו בצדן גם השערות מנוגדות, ראו הסקרה לעיל ההערות הקודומות. דויד גודבלט עיר שיטות שונות שמקורן בחוגים פירושיים מופיעות בקדמוניות, ולעתים שהן מCKERות אצל חז"ל, אבל עיקר עניינו שם בשילוח המהימנות ההיסטורית של תיאור הסנהדרין אצל יוספוס (גודבלט, העיקרון המונרכי, עמ' 113). שורא, באוטו הומן, שחזור מקור יהודי מסוותני לヨוספוס ולהז"ל ביסוד התיאור של שייחות הכהנים בימי אגריפס השני. על גישה דומה לאגדות החורבן ורא הפניותיה של ישראלי-טורן, יוספוס ללאוויים ותיאורי החורבן, עמ' 141, העדרה ז. הארי פוקס הציע גישה של יוספוס (פוקס, ביוGRAFIJA, בין חכמים לヨוספוס, שעל פיה מיצנגת גרסת חז"ל עיבוד חושפי של מקור קרוב לזה ששימש את יוספוס (פוקס, ביוGRAFIJA, בעיקר עמ' 135-*141). תודתי למארן שחר על מראת המקום).

145. ראו למשל העוכבים יוחנן ונת הקול; הערך עם הATORSים; צוואת ינאי, מזימתו ומותו של הורדוס/ינאי ועוד.